

“YOSHLAR ORASIDA KITOB MUTOLAASI MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI”

Toshbotirov Quvonchbek

Nizomiy nomidagi O‘zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti,
 Tarix fakulteti “Milliy go‘ya, ma’naviyat asoslari va
 huquq ta’limi” yo‘nalishi 201-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20443719>

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlar orasida kitob mutolaasi madaniyatini rivojlantirishning ahamiyati, mutolaaning inson tafakkuri va ma’naviy kamolotiga ta’siri hamda bugungi raqamli davrda kitobxonlikka bo‘lgan qiziqishni oshirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, yoshlarni kitob o‘qishga jalb etishda oila, ta’lim muassasalari va jamiyatning o‘rni, zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda kitobxonlikni rivojlantirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: kitobxonlik, mutolaa madaniyati, yoshlar tarbiyasi, ma’naviyat, ta’lim, pedagogika, badiiy adabiyot, tafakkur, ma’rifat, globallashuv.

Insoniyat taraqqiyoti tarixida kitob ilm va ma’naviyatning eng buyuk manbalaridan biri sifatida qadrlanib kelgan. Kitob inson tafakkurini boyitadi, dunyoqarashini kengaytiradi va uni ma’naviy jihatdan kamolot sari yetaklaydi. Ayniqsa, yoshlar tarbiyasida kitob mutolaasi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki mutolaa qiluvchi yoshlarning fikrlash doirasi keng bo‘ladi, mustaqil tafakkur shakllanadi va ma’naviy immuniteti mustahkamlanadi. Shu sababli bugungi globallashuv va axborot oqimi kuchaygan davrda yoshlar orasida kitob mutolaasi madaniyatini rivojlantirish dolzarb masalalardan biriga aylangan.

Bugungi kunda texnologiyalar rivojlanishi bilan inson hayot tarzi keskin o‘zgarmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va virtual ko‘ngilochar vositalar yoshlarning asosiy vaqtini egallab bormoqda. Natijada ayrim yoshlar orasida kitob o‘qishga qiziqishning pasayishi kuzatilmog‘da. Bu esa tafakkurning yuzakilashuvi, fikrlash doirasining torayishi va ma’naviy bo‘shliq yuzaga kelishiga sabab bo‘lishi mumkin. Chunki qisqa va tezkor axborotlarga o‘rganib qolgan inson chuqur mushohada yuritishga kamroq moyil bo‘lib qoladi.

Mutolaa insonning nafaqat bilimini, balki ruhiy olamini ham boyitadi. Ayniqsa, badiiy adabiyot inson qalbiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Kitob o‘qigan yosh inson yaxshilik va yomonlik, halollik va insofsizlik, vatanparvarlik va insonparvarlik kabi tushunchalarni chuqurroq anglay boshlaydi. Shu sababli kitob tarbiya vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Sharq mutafakkirlari kitob va ilmning inson hayotidagi o‘rniga alohida e’tibor qaratganlar. Alisher Navoiy “Kitob — beminnat ustoz” deya kitobning inson kamolotidagi ahamiyatini ta’kidlagan. Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Mirzo Ulug‘bek kabi buyuk allomalar ham doimo ilm va mutolaaga intilganlar. Ularning boy ilmiy va ma’naviy merosi bugungi yoshlar uchun ulkan ibrat maktabi hisoblanadi.

Bugungi kunda yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda oilaning o‘rni juda katta. Bola kitobga bo‘lgan munosabatni avvalo oilada ko‘radi. Agar ota-ona kitob o‘qisa, farzand ham tabiiy ravishda mutolaaga qiziq boshlaydi. Aksincha, oilada kitobga e’tibor bo‘lmasa, bolada ham mutolaa madaniyati shakllanishi qiyinlashadi. Psixologlarning ta’kidlashicha, bolalikda shakllangan kitobxonlik odati inson hayoti davomida saqlanib qoladi.

Ta'lim muassasalari ham yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirishning muhim markazi hisoblanadi. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida kitobxonlik muhitini yaratish, mutolaa kechalari, adabiy uchrashuvlar va ijodiy tanlovlarni tashkil etish yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ayniqsa, o'qituvchining shaxsiy namunasi katta ahamiyatga ega. Kitob mutolaa qiladigan, adabiyotga qiziqadigan pedagog o'quvchilarga ham kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi zamonaviy pedagogikada kitobxonlikni rivojlantirishning innovatsion usullariga ham e'tibor qaratilmoqda. Elektron kutubxonalar, audiokitoblar, onlayn mutolaa platformalari va virtual adabiy forumlar yoshlar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Bu vositalar kitobni yoshlar hayotiga yanada yaqinlashtirishga xizmat qiladi. Biroq texnologiyalar kitobning o'rnini to'liq bosa olmaydi. Chunki an'anaviy mutolaa inson tafakkurini chuqurroq rivojlantiradi.

Kitob o'qish insonning nutq madaniyatini ham rivojlantiradi. Mutolaa qiluvchi yoshlarning so'z boyligi keng bo'ladi, fikrini ravon va asosli ifoda eta oladi. Bu esa uning jamiyatdagi muloqot madaniyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, kitob insonni sabrli va mushohadali bo'lishga o'rgatadi. Chunki mutolaa jarayoni diqqat va tafakkurni talab qiladi.

Yoshlar orasida kitobxonlikning pasayishiga sabab bo'layotgan omillardan biri — vaqtni noto'g'ri taqsimlashdir. Ayrim yoshlar kunining asosiy qismini ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazadi. Natijada kitob mutolaasiga vaqt qolmaydi. Bu holat asta-sekin fikrlashning yuzakilashuviga olib kelishi mumkin. Shu bois yoshlarni vaqtni to'g'ri boshqarishga o'rgatish ham muhim masalalardan biridir.

Kitobxonlik insonning ma'naviy immunitetini mustahkamlaydi. Mutolaa qiluvchi inson turli zararli g'oyalarga kamroq beriladi, chunki uning dunyoqarashi keng va mustaqil bo'ladi. Ayniqsa, bugungi globallashuv davrida yoshlarni ma'naviy tahdidlardan himoya qilishda kitobning o'rne beqiyosdir. Chunki kitob inson qalbida milliy qadriyatlarga hurmat, vatanparvarlik va insoniylik tuyg'ularini shakllantiradi.

Bugungi rivojlangan davlatlar tajribasi ham kitobxonlikning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini yaqqol ko'rsatmoqda. Masalan, Yaponiya va Finlandiyada kitobxonlik madaniyatiga katta e'tibor qaratiladi. Bu davlatlarda bolalar juda erta yoshdan mutolaaga jalb qilinadi. Natijada yoshlarning tafakkuri va ijodiy qobiliyati yuqori darajada rivojlanadi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan keng islohotlar amalga oshirilmoqda. Kutubxonalar faoliyatini modernizatsiya qilish, yoshlar uchun kitob yarmarkalari va "Yosh kitobxon" tanlovlari tashkil etilishi buning yorqin misolidir. Bu tashabbuslar yoshlarning ma'naviy dunyosini boyitishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, kitob tanlash masalasi ham muhimdir. Yoshlarning yoshiga, qiziqishiga va tafakkuriga mos adabiyotlarni tavsiya qilish kerak. Ayniqsa, milliy va jahon adabiyotining sara namunalari yoshlarning ma'naviy kamolotida muhim rol o'ynaydi. Chunki sifatli adabiyot inson qalbiga ezgulik urug'larini sepadi.

Taklif sifatida aytish mumkinki, ta'lim muassasalarida mutolaa soatlarini ko'paytirish, kitobxonlik klublarini tashkil etish va yoshlar uchun zamonaviy kutubxona muhitini yaratish zarur. Ota-onalar farzandlari bilan birga kitob o'qish an'anasini shakllantirishi maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, internet va ijtimoiy tarmoqlarda kitob targ'ibotiga oid sifatli kontentlarni ko'paytirish ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, kitob mutolaasi yoshlar ma'naviy kamolotining eng muhim omillaridan biridir. Kitob inson tafakkurini boyitadi, mustaqil fikrlashni rivojlantiradi va ma'naviy immunitetni mustahkamlaydi. Shu sababli yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish

jamiyat taraqqiyoti va ma'naviy yuksalishining muhim sharti hisoblanadi. Ma'rifatli va kitobxon yoshlar har qanday xalqning eng katta boyligidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov I. A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch." – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh. M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi." – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. Navoiy A. "Mahbub ul-qulub." – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2016.
4. Avloniy A. "Turkiy guliston yoxud axloq." – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008.
5. Quronov M. "Milliy tarbiya asoslari." – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
6. Musurmonova O. "Oila ma'naviyati va yoshlar tarbiyasi." – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
7. Dewey J. "Democracy and Education." – New York: Macmillan, 1916.
8. Freire P. "Pedagogy of the Oppressed." – Continuum, 1970.
9. Robinson K. "Creative Schools." – Penguin Books, 2015.
10. UNESCO. "Global Education Monitoring Report." – Paris, 2023.